

Ostatni Piastowie. Jagiellonowie na polskim tronie

VIII

Ostatni Piastowie na polskim tronie – **Władysław Łokietek** i **Kazimierz Wielki** – skoncentrowali się na odbudowie państwa po blisko 200 latach **rozbitcia dzielnicowego**. Ludwik Węgierski, aby zapewnić sukcesję swojej córce, zdecydował się na wydanie **przywileju koszyckiego** dla szlachty. Kolejni władcy kontynuowali proces nadawania przywilejów, osłabiając swoją władzę. Początkowo nie przeszkodziło to państwu w odnoszeniu sukcesów. Polska zawarła unię z Litwą i rozpoczęło się panowanie dynastii **Jagiellonów**. Polacy pokonali Krzyżaków w **bitwie pod Grunwaldem**, a w trakcie **wojny trzynastoletniej** podstępem zdobyli Malbork. Polska stawiała się powoli największym państwem w Europie.

Polecenia podsumowujące

1. Przedstaw proces zjednoczeniowy Polski z uwzględnieniem roli Władysława Łokietka.
2. Opisz, jak zmieniał się obszar Polski za panowania Władysława Łokietka.
3. Scharakteryzuj starania Władysława Łokietka o przyłączenie do Polski Pomorza Gdańskiego.

Polska Władysława Łokietka Podsumowanie

37

◆ Droga Władysława Łokietka do zjednoczenia kraju

1304 – powrót Łokietka do kraju.
1306 – objęcie władzy w Małopolsce.
1308 – rzeź Gdańska i utrata Pomorza Gdańskiego.
1311–1312 – bunt wójta Alberta w Krakowie.
1314 – opanowanie Wielkopolski.
1320 – koronacja w katedrze na Wawelu.

◆ Spory z Krzyżakami

Wniesienie skargi do papieża za zajęcie Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków.
1321 – decyzja komisji papieskiej o zwrocie Pomorza Gdańskiego Polsce (niewykonana).
Wojna z zakonem krzyżackim
• 1331 – bitwa pod Płowcami
• utrata ziemi dobrzyńskiej i Kujaw
1333 – śmierć Władysława Łokietka, brak rozstrzygnięcia w sprawie Pomorza Gdańskiego.

◆ Zasięg terytorialny państwa polskiego (1333)

Małopolska i Wielkopolska.
Ziemia sieradzko-łeczycka – zależna od Polski.

◆ Znaczenie panowania Władysława Łokietka

Zjednoczenie najważniejszych ziem polskich pod władzą jednej dynastii.
Zakończenie rozbicia dzielnicowego – koronacja w Krakowie.

Polecane publikacje

Edmund Długopolski, *Władysław Łokietek na tle swoich czasów*, Kraków 2009.
Sławomir Leśniewski, *Drapieżny ród Piastów*, Kraków 2018.

Polecenia podsumowujące

1. Wymień osiągnięcia Kazimierza Wielkiego w procesie usprawniania kraju.
2. Scharakteryzuj politykę Kazimierza Wielkiego wobec sąsiadów.
3. Omów zmiany terytorialne państwa polskiego za panowania Kazimierza Wielkiego.
4. Oceń, czy powiedzenie „zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną” jest słuszne.

Państwo Kazimierza Wielkiego Podsumowanie

38

◆ Początki rządów Kazimierza Wielkiego

1333 – koronacja królewska.

Odziedziczenie Małopolski i Wielkopolski, zwierzchność nad ziemią łęczycko-sieradzką.

◆ Polityka zagraniczna Kazimierza Wielkiego

1335 – pierwszy zjazd w Wyszehradzie – rzeczenie się pretensji do tronu polskiego przez króla czeskiego Jana Luksemburskiego.

1339 – drugi zjazd w Wyszehradzie – potwierdzenie zwierzchności Czechów nad Śląskiem.

1343 – pokój wieczysty w Kaliszu – zwrócenie Polsce przez zakon krzyżacki Kujaw i ziemi dobrzyńskiej, pozostawienie Pomorza Gdańskiego w rękach Krzyżaków.

1349 – przyłączenie do Polski Rusi Halickiej.

1364 – zjazd w Krakowie (uczta u Wierzyńka) – wzmocnienie pozycji Kazimierza Wielkiego wśród monarchów europejskich.

1366 – przyłączenie do Polski Wołynia i Podola.

◆ Wielokulturowe państwo

Zmiana struktury społecznej i wyznaniowej.

Narodowości – Rusini, Łemkowie, Bojkowie, Hucułowie, Litwini, Niemcy, Ormianie, Żydzi.

Języki – polski, litewski, ruski, niemiecki, ormiański, jidysz.

Wyznania – katolicyzm, judaizm, prawosławie.

1334 – potwierdzenie statutu kaliskiego gwarantującego Żydom wolność osobistą, swobodę wyznania, podróżowania i handlu.

◆ Reformy wewnętrzne

Wprowadzenie jednolitego podziału administracyjnego na ziemie, na czele których stali starostowie.

Ujednolicenie systemu prawnego – statuty wiślicko-piotrkowskie.

Reforma monetarna – srebrny grosz krakowski.

Usprawnienie polityki fiskalnej – królewszczyzna, regalia, poradlnie.

Wzmocnienie bezpieczeństwa państwa – budowa zamków.

Modernizacja miast i budowa nowych.

◆ Kultura i nauka

1364 – założenie Akademii Krakowskiej.

Budowle w stylu gotyckim.

Rozbudowa Zamku Królewskiego na Wawelu.

Polecane publikacje

Marek Teler, *Kobiety króla Kazimierza III Wielkiego*, Warszawa 2018.

Jerzy Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 2004.

Polecenia podsumowujące

1. Przedstaw związek Polski z Węgry.
2. Scharakteryzuj relacje polsko-litewskie w XIV i początkach XV w.
3. Oceń znaczenie unii polsko-litewskiej.

Unie Polski w XIV–XV w.

Podsumowanie

39

◆ Unia polsko-węgierska

1339 – układ z Węgry o sukcesji polskiej korony przez Ludwika Węgierskiego.
1370 – Ludwik Węgierski królem Polski – unia personalna.
1374 – przywilej koszycki – zagwarantowanie córce Ludwika Węgierskiego sukcesji polskiej korony.
1384 – Jadwiga Andegawerska (córka Ludwika Węgierskiego) królem Polski.

◆ Przyczyny umowy w Krewie

Polska

- poszukiwanie sojuszników na wschodzie
- poszukiwanie męża dla Jadwigi
- potrzeba wsparcia w konflikcie z zakonem krzyżackim
- zabezpieczenie przed ekspansją ze wschodu
- chęć odzyskania ziem należących w przeszłości do Polski
- pomoc w ekspansji na Ruś
- wzmocnienie prestiżu Polski

Litwa

- zagrożenie przymusową chrystianizacją przez zakon krzyżacki
- wsparcie w czasie konfliktów z Wielkim Księstwem Moskiewskim i Krzyżakami
- korzyści gospodarcze
- objęcie bojarów przywilejami przysługującymi polskiej szlachcie
- podniesienie poziomu cywilizacyjnego

◆ Unie Polski z Litwą

1385 – umowa w Krewie
1386 – wejście w życie unii polsko-litewskiej

Unia personalna polsko-litewska.

1385 – zobowiązanie Jagiełły do odzyskania ziem utraconych przez Polskę na rzecz zakonu krzyżackiego.
1386 – chrzest Jagiełły i przyjęcie imienia Władysław.
1386 – ślub Jagiełły z Jadwigą.

1401 – umowa wileńsko-radomska

Stwierdzenie niezależności obu państw.

1413 – unia w Horodle

Wielki książę litewski podległy polskiemu królowi.
Powstanie Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego – polskiej i litewskiej części państwa.
Przyznanie litewskim bojarom przywilejów polskiej szlachty.
Przejmowanie polskich wzorców politycznych i administracyjnych przez Litwę.

◆ 1501 – unia w Mielniku

Scalenie obu państw w jeden organizm.
Wspólny wybór władcy.
Wzajemna pomoc w wypadku wojny.
Wprowadzenie wspólnej monety.
Zapisy porozumienia nie weszły w życie.

◆ Znaczenie unii polsko-litewskiej

Polska

- wzmocnienie prestiżu Polski w Europie
- polonizacja elit litewskich
- początek panowania Jagiellonów

Litwa

- przyjęcie chrześcijaństwa
- włączenie do kręgu cywilizacji zachodniej
- możliwość korzystania z polskich zdobyczy kulturowych i cywilizacyjnych

Polecane publikacje

Robert Frost, *Oksfordzka historia unii polsko-litewskiej. Powstanie i rozwój 1385–1569*, Poznań 2018.

Jadwiga Krzyżaniakowa, Jerzy Ochmański, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2006.

Unia w Horodle na tle stosunków polsko-litewskich. Od Krewa do załączenia wzajemnego Obojga Narodów, red. Sławomir Górzyński, Warszawa 2015.

Polecenia podsumowujące

1. Przedstaw i oceń stosunki polsko-krzyżackie w XV w.
2. Omów przebieg wielkiej wojny z zakonem.
3. Opisz przebieg i skutki wojny trzynastoletniej.

Wojny z zakonem krzyżackim w XV w. Podsumowanie

40

◆ Wielka wojna z zakonem krzyżackim (1409–1411)

Przyczyny

- oskarżenie Litwy o chrzest pozorny
- antykrzyżackie powstania ludności litewskiej na Żmudzi
- spór z Polską o ziemię dobrzyńską i Pomorze Gdańskie
- agresywna polityka Ulricha von Jungingena wobec Polski
- sojusz polsko-litewski wymierzony w Krzyżaków

Przebieg

- 1409 – wypowiedzenie wojny przez Krzyżaków
- 1410 – bitwa pod Grunwaldem
- 1410 – oblężenie Malborka

Skutki – pierwszy pokój toruński (1411)

- odzyskanie przez Polskę ziemi dobrzyńskiej
- wypłata odszkodowania dla Polski przez stronę krzyżacką
- rezygnacja zakonu z pretensji do Żmudzi do śmierci Witolda
- możliwość korzystania przez kupców ze szlaków handlowych w obu państwach

◆ Wojna trzynastoletnia (1454–1466)

Przyczyny

- utworzenie Związku Pruskiego i powstanie antykrzyżackie
- zwrócenie się Związku Pruskiego o pomoc do Kazimierza Jagiellończyka
- inkorporacja Pomorza Gdańskiego i Prus do Polski

Przebieg

- 1454 – przywilej cerekwicko-nieszawski
- 1454 – bitwa pod Chojnicami
- 1462 – bitwa pod Świecinem
- 1463 – bitwa na Zalewie Wiślanym

Skutki – drugi pokój toruński (1466)

- powrót Pomorza Gdańskiego, ziemi chełmińskiej i michałowskiej do Polski
- utworzenie Prus Królewskich jako polskiej prowincji
- państwo krzyżackie jako Prusy Zakonne lennem Polski

Polecane publikacje

Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo, pod red. Mariana Biskupa, Warszawa 2009.

Marian Biskup, *Wojny Polski z zakonem krzyżackim 1308–1521*, Oświęcim 2017.

Norbert Delestowicz, Wojciech Lorek, Robert T. Tomczak, *Poczet wielkich mistrzów krzyżackich w Malborku 1309–1457*, Kraków 2018.

Polecenia podsumowujące

1. Scharakteryzuj społeczeństwo stanowe w Polsce.
2. Wymień postanowienia przywileju cerekwicko-nieszawskiego oraz statutów piotrkowskich.
3. Przedstaw pozytywne i negatywne skutki nadawania przez monarchów przywilejów.
4. Wyjaśnij wpływ przywilejów szlacheckich na zmiany gospodarcze i polityczne w Polsce.

Monarchia stanowa w Polsce Podsumowanie

41

◆ Społeczeństwo stanowe w Polsce

Duchowieństwo

- przynależność z wyboru
- wpływ na administrację państwa
- odrębne prawo kanoniczne

Szlachta

- wywodząca się z rycerstwa i możnowładztwa
- wzrost znaczenia w wyniku przywilejów generalnych nadawanych przez władców

Mieszczaństwo

- ludność wywodząca się z osadników
- osadnictwo na prawie niemieckim (odrębne prawa)

Chłopi

- zobowiązanie do płacenia czynszu i dziesięciny
- ława wiejska – odrębny samorząd i sąd

◆ Skutki wydawania przywilejów szlacheckich

Ukształtowanie się monarchii stanowej w Polsce.
Uprzywilejowana rola szlachty w państwie.
Wzrost znaczenia sejmików ziemskich i powstanie sejmu walnego.

◆ Najważniejsze przywileje szlacheckie

1374 – przywilej koszycki.
1388 – przywilej piotrkowski.
1422 – przywilej czerwiński.
1423 – przywilej warecki.
1430, 1433 – przywilej jedlnieński-krakowski.
1454 – przywilej cerekwicko-nieszawski.
1496 – statuty piotrkowskie.

◆ Wpływ przywilejów szlacheckich na sytuację polityczną i gospodarczą

Dominacja szlachty.
Zmniejszenie budżetu państwa.
Słabsza pozycja miast i utrata ich znaczenia.
Chłopi tanią siłą roboczą.

Polecane publikacje

Jan Dąbrowski, *Korona Królestwa Polskiego w XIV wieku. Studium z dziejów rozwoju polskiej monarchii stanowej*, Kraków 2010.
Marian Kallas, *Historia ustroju Polski*, Warszawa 2015.
Andrzej Nowak, *Dzieje Polski, T. 3, 1340–1468: Królestwo zwycięskiego orła*, Kraków 2017.

Polecenia podsumowujące

1. Wymień najważniejsze zabytki literatury polskiego średniowiecza.
2. Przedstaw najważniejsze zabytki architektury romańskiej i gotyckiej w Polsce.
3. Opisz wpływ cywilizacji łacińskiej na powstanie polskiej kultury.

Kultura średniowiecznej Polski Podsumowanie

42

◆ Zakony

Benedyktyni – od pocz. XI w.
Cystersi – od XII w.
Franciszkanie – od XIII w.
Dominikanie – od XIII w.

◆ Literatura

Pierwsze utwory literackie o charakterze hagiograficznym, XI w.
Księga henrykowska – pierwsze zdanie zapisane w języku polskim, XIII/XIV w.
Przewaga tematyki religijnej.

◆ Architektura i sztuka

Romańska
• opactwo benedyktynów w Tyńcu
• kolegiata w Tumi
• Drzwi Gnieźnieńskie
• kolumny w Strzelnie

Gotycka

- bazylika Mariacka w Krakowie
- Dom Kopernika w Toruniu
- ratusz we Wrocławiu
- bazylika Mariacka w Gdańsku
- ołtarz Wita Stwosza w bazylice Mariackiej w Krakowie

◆ Polska w kręgu cywilizacji łacińskiej

Język łaciński nośnikiem kultury średniowiecznej.
Mnisi fundamentem administracji młodego państwa.
Kształcenie nowych świeckich elit.
Wzmocnienie pozycji Polski na arenie międzynarodowej.
Rozwój architektury i piśmiennictwa.

◆ Szkolnictwo

Szkoły parafialne, katedralne i kolegiackie.
Nauka w języku łacińskim.
Akademia Krakowska – uczelnia kształcąca żaków z całej Europy.

◆ Kronikarstwo

Gall Anonim – *Kronika polska*, pierwsza połowa XII w.
Wincenty Kadłubek – *Kronika polska*, XII/XIII w.
Janko z Czarakowa, *Kronika*, XIV w.
Jan Długosz – *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, XV w.

Polecane publikacje

Tadeusz Chrzanowski. *Sztuka w Polsce. Od Piastów do Jagiellonów*, Warszawa 2008.

Kultura Polski średniowiecznej XIV–XV w., pod red. Bronisława Geremka, Warszawa 1997.

